Голові разової спеціалізованої вченої ради Національного університету «Київський авіаційний інститут», доктору наук з державного управління, професору, професору кафедри національної безпеки та підприємництва
Анжелі ЛЕЛЕЧЕНКО

ВІДГУК

офіційного опонента доктора наук з державного управління, доцента, декана факультету національної безпеки, права та міжнародних відносин Державного університету «Житомирська політехніка» СЕРГІЄНКО Лариси Василівни на дисертаційну роботу ТАРАНЕНКА Федора Володимировича на тему: «Державне регулювання функціонування інституту омбудсмана в контексті європейської інтеграції України», », поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»

Актуальність теми дослідження

Поглиблення європейської інтеграції України супроводжується не лише гармонізацією законодавства, а й комплексною трансформацією системи публічного управління відповідно до принципів належного врядування, верховенства права та забезпечення прав людини. У цих умовах особливого значення набувають незалежні інституції демократичного контролю, які забезпечують баланс між реалізацією владних повноважень держави та гарантуванням конституційних прав громадян.

Однією з таких інституцій є Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Сучасні виклики, пов'язані з воєнним станом, післявоєнним відновленням, цифровою трансформацією публічного управління, євроінтеграційними процесами та необхідністю виконання міжнародних стандартів у сфері захисту прав людини, суттєво розширюють функціональне призначення інституту омбудсмана. Сьогодні його діяльність виходить далеко за межі традиційного парламентського контролю і дедалі більше інтегрується у систему стратегічного управління, публічної політики та забезпечення демократичної стійкості держави.

Саме тому дослідження державного регулювання функціонування інституту омбудсмана має важливе теоретичне й практичне значення. Автор порушує актуальну проблему формування сучасної моделі діяльності омбудсмана в умовах європейської інтеграції України, розглядаючи її крізь призму розвитку інституційної спроможності держави, удосконалення механізмів публічного управління та імплементації європейських стандартів захисту прав людини.

Важливою перевагою дисертації є комплексність дослідження. Автор органічно поєднав проблематику державного регулювання, інституційного розвитку, стратегічного планування, міжнародного досвіду та сучасних підходів до демократичного врядування, що дозволило сформувати цілісне бачення подальшої еволюції інституту омбудсмана в Україні.

Таким чином, тема дисертації відповідає сучасним тенденціям розвитку науки публічного управління, має вагоме суспільне значення та характеризується високим ступенем актуальності.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційна робота виконана відповідно до наукової тематики кафедри публічного управління та адміністрування Національного університету «Київський авіаційний інститут» та є складовою досліджень, присвячених удосконаленню механізмів державного управління, розвитку демократичних інституцій та забезпеченню реалізації державної політики в умовах європейської інтеграції України.

Тематика дисертації повною мірою узгоджується із пріоритетними напрямами реформування системи публічного управління, визначеними стратегічними документами України, міжнародними зобов'язаннями держави у сфері захисту прав людини, виконанням рекомендацій Ради Європи та Європейської Комісії щодо розвитку незалежних національних правозахисних інституцій.

Особливої уваги заслуговує те, що результати дослідження мають міжгалузевий характер. Вони можуть бути використані не лише під час удосконалення діяльності Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, а й при формуванні державної політики у сфері забезпечення прав людини, розвитку системи належного врядування, підвищення ефективності парламентського контролю та зміцнення демократичних інституцій.

У цьому контексті дисертація органічно вписується у сучасний науковий напрям досліджень, пов'язаних із трансформацією публічного управління України відповідно до європейських принципів відкритості, підзвітності, ефективності та людиноцентричності.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій

Дисертаційне дослідження характеризується високим рівнем наукової аргументованості. Автор послідовно вибудовує логіку дослідження: від аналізу еволюції інституту омбудсмана та сучасних концепцій його функціонування — до розроблення власних пропозицій щодо вдосконалення державного регулювання його діяльності в Україні. Така структура забезпечує цілісність дослідження та переконливість сформульованих висновків.

Методологічною основою роботи став комплекс сучасних підходів, серед яких системний, інституційний, функціональний, порівняльний, структурно-логічний та стратегічний. Їх комплексне використання дозволило авторові не лише проаналізувати сучасний стан державного регулювання діяльності омбудсмана, а й визначити перспективні напрями його розвитку відповідно до європейських стандартів демократичного врядування.

Достовірність отриманих результатів підтверджується широкою джерельною базою, яка охоплює міжнародно-правові документи, законодавство України, нормативні акти Європейського Союзу, документи Ради Європи, матеріали міжнародних організацій, аналітичні звіти, офіційні документи Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та значний масив сучасної наукової літератури. Саме така комплексність інформаційного забезпечення дозволила авторові сформувати об'єктивне бачення досліджуваної проблематики та уникнути однобічності в оцінці існуючих підходів.

Особливо позитивно слід оцінити прагнення автора поєднати класичні підходи до державного регулювання із сучасними концепціями належного врядування, людиноцентричного управління, інституційної спроможності та стратегічного розвитку демократичних інституцій. Це значно підвищує теоретичну цінність роботи та розширює її практичне застосування.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів

Наукові результати дисертаційної роботи характеризуються достатнім рівнем новизни, логічною завершеністю та відповідають сучасним тенденціям розвитку науки публічного управління та адміністрування. Аналіз представлених автором положень свідчить про те, що дослідження не обмежується узагальненням існуючих підходів, а містить власні концептуальні напрацювання, спрямовані на вдосконалення державного регулювання функціонування інституту омбудсмана в умовах європейської інтеграції України.

На особливу увагу заслуговує авторське переосмислення ролі інституту омбудсмана у сучасній системі публічного управління. На відміну від традиційних підходів, відповідно до яких омбудсман розглядається переважно як суб'єкт парламентського контролю, у дисертації обґрунтовано його значення як повноцінної інституції демократичного врядування, здатної забезпечувати не лише реагування на порушення прав людини, а й здійснювати превентивну, консультативну, аналітичну та координаційну діяльність у сфері формування державної правозахисної політики.

Важливим науковим результатом є розроблення авторської концепції розвитку державного регулювання функціонування інституту омбудсмана, яка враховує сучасні тенденції європейської інтеграції, цифрової трансформації публічного управління, інституційної модернізації державного сектору та розвитку людиноцентричної моделі врядування. Запропонований підхід характеризується системністю та орієнтованістю на довгострокову трансформацію інституту омбудсмана відповідно до європейських стандартів.

Безумовною перевагою роботи є комплексний характер запропонованих механізмів удосконалення державного регулювання. Автор обґрунтовує необхідність інтеграції стратегічного планування, цифрових технологій, інституційного розвитку, міжнародного співробітництва та механізмів оцінювання ефективності діяльності омбудсмана в єдину систему управлінських рішень. Саме така комплексність вигідно відрізняє представлене дослідження від значної частини наявних наукових праць, які здебільшого зосереджуються лише на правових аспектах діяльності омбудсмана.

Заслуговує позитивної оцінки і розвиток наукових положень щодо взаємозв'язку між ефективністю діяльності інституту омбудсмана та якістю публічного управління. Автор переконливо доводить, що рівень інституційної спроможності омбудсмана безпосередньо впливає на рівень відкритості органів державної влади, ефективність механізмів захисту прав людини, підзвітність державних інституцій та формування довіри громадян до системи публічного управління.

Наукову цінність має також запропоноване автором розширення функціонального змісту державного регулювання діяльності омбудсмана шляхом поєднання контрольної, превентивної, аналітичної, комунікаційної, освітньої та міжнародної складових. Такий підхід відповідає сучасним європейським

тенденціям розвитку національних правозахисних інституцій та створює підґрунтя для подальшого розвитку наукових досліджень у сфері демократичного врядування.

У цілому представлені у дисертації результати мають достатній рівень наукової новизни, характеризуються самостійністю, внутрішньою логічною узгодженістю та роблять вагомий внесок у розвиток теорії і практики публічного управління та адміністрування.

Оцінка змісту дисертації та її завершеності

Структура дисертації є логічною, послідовною та відповідає поставленій меті дослідження. Робота побудована таким чином, що кожний наступний розділ логічно продовжує попередній, забезпечуючи цілісність авторської концепції та поступове розкриття предмета дослідження.

Перший розділ має концептуальний характер і присвячений формуванню теоретичного підґрунтя дослідження. Автор не лише аналізує існуючі наукові підходи, а й критично оцінює їх сильні та слабкі сторони, що дозволяє сформувати власне бачення місця інституту омбудсмана у системі сучасного публічного управління.

Другий розділ характеризується високим рівнем аналітичності. Значна увага приділяється оцінці сучасного стану функціонування інституту омбудсмана, аналізу чинників, які визначають ефективність його діяльності, а також дослідженню впливу процесів європейської інтеграції на розвиток національної системи захисту прав людини. Автор демонструє здатність поєднувати теоретичний аналіз із практикою функціонування державних інституцій, що значно підсилює прикладний характер роботи.

Найбільш змістовним є третій розділ дисертації, у якому сформульовано комплекс пропозицій щодо модернізації системи державного регулювання діяльності омбудсмана. Автор пропонує не окремі локальні зміни, а фактично цілісну концепцію подальшого розвитку інституту омбудсмана в Україні, що охоплює стратегічні, організаційні, цифрові, міжнародні та інституційні напрями його реформування. Саме цей розділ найбільшою мірою демонструє самостійність наукового мислення автора та його здатність формувати нові управлінські підходи.

Окремо слід відзначити високий рівень систематизації матеріалу. Робота містить достатню кількість схем, моделей, узагальнень і класифікацій, які не лише ілюструють результати дослідження, а й виконують самостійну аналітичну функцію, полегшуючи сприйняття авторської концепції.

Дисертація характеризується внутрішньою завершеністю. Поставлені завдання повною мірою виконані, мету дослідження досягнуто, а сформульовані висновки логічно випливають зі змісту проведеного дослідження та підтверджуються отриманими результатами. Це дозволяє розглядати роботу як завершене самостійне наукове дослідження, виконане відповідно до вимог, що висуваються до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Практичне значення результатів дослідження

Практична спрямованість дисертаційної роботи є однією з її безперечних переваг. На відміну від досліджень, що мають переважно теоретичний характер, дисертація Ф.В. Тараненка містить комплекс пропозицій, орієнтованих на вдосконалення діяльності інституту омбудсмана в реальних умовах функціонування системи публічного управління України.

Запропоновані автором підходи можуть бути використані під час розроблення нормативно-правових актів, удосконалення державної політики у сфері забезпечення прав людини, підготовки стратегічних документів щодо розвитку інституту омбудсмана, а також у процесі адаптації національного законодавства до європейських стандартів функціонування національних правозахисних інституцій.

Особливу практичну цінність мають рекомендації щодо інституційного розвитку Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини як сучасного суб'єкта демократичного врядування. Автор переконливо доводить, що підвищення ефективності діяльності омбудсмана має здійснюватися не лише шляхом удосконалення нормативно-правового забезпечення, а й через розвиток стратегічного управління, цифрових сервісів, аналітичного супроводу управлінських рішень, комунікації із суспільством та міжінституційної взаємодії.

Важливим є й те, що запропоновані автором напрями модернізації можуть бути використані не лише у діяльності Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, а й органами законодавчої та виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, іншими державними інституціями, діяльність яких пов'язана із забезпеченням і захистом прав людини.

Практичне значення дисертації не обмежується сферою державного управління. Результати дослідження можуть бути використані під час розроблення освітніх програм, підготовки навчально-методичних матеріалів, викладання навчальних дисциплін із публічного управління, адміністративного права, прав людини, європейської інтеграції, парламентського контролю та державної політики.

Загалом практичні рекомендації автора характеризуються реалістичністю, комплексністю та орієнтацією на довгострокове вдосконалення системи публічного управління, що суттєво підвищує цінність проведеного дослідження.

Повнота викладу основних результатів дисертації у наукових публікаціях

Основні результати дисертаційної роботи достатньою мірою апробовані та відображені у наукових публікаціях автора. Аналіз наведеного у дисертації переліку наукових праць свідчить, що вони охоплюють ключові напрями проведеного дослідження, послідовно розкривають етапи формування авторської концепції та відображають еволюцію наукових поглядів здобувача.

Опубліковані праці присвячені дослідженню теоретичних засад функціонування інституту омбудсмана, аналізу механізмів державного регулювання його діяльності, впливу процесів європейської інтеграції на розвиток національної правозахисної системи, а також обґрунтуванню перспектив удосконалення відповідної сфери публічного управління. Це дозволило зробити висновок про належний рівень апробації отриманих результатів.

Водночас зміст дисертації не є механічним об'єднанням раніше опублікованих матеріалів. Представлена робота характеризується значно вищим рівнем узагальнення, містить нові авторські висновки, концептуальні положення та рекомендації, що свідчить про самостійний характер виконаного дослідження.

Кількість і зміст наукових публікацій відповідають встановленим вимогам щодо апробації результатів дисертаційних досліджень на здобуття ступеня доктора філософії, а їх тематика повністю узгоджується із предметом та метою дисертаційної роботи.

Дотримання принципів академічної доброчесності

Під час ознайомлення з дисертаційною роботою не встановлено фактів, які могли б свідчити про порушення принципів академічної доброчесності.

Дисертація характеризується самостійністю виконання, логічністю викладу, наявністю власної наукової позиції автора та авторським характером сформульованих висновків. Використання наукових праць інших дослідників здійснюється коректно, із належним посиланням на першоджерела, що відповідає вимогам академічної етики та чинним правилам наукового цитування.

Позитивної оцінки заслуговує культура роботи автора з науковими джерелами. У дисертації не простежується компілятивного викладу матеріалу; навпаки, автор здійснює критичне осмислення різних наукових підходів, проводить їх порівняльний аналіз й формує власні наукові узагальнення.

Виклад результатів дослідження має системний характер, а положення, винесені на захист, логічно випливають із проведеного аналізу. Наукові результати, визначені автором як такі, що одержані вперше, удосконалені або набули подальшого розвитку, належним чином аргументовані та знайшли підтвердження у змісті дисертації.

Отже, дисертаційна робота виконана з дотриманням принципів академічної доброчесності, а ознак академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації наукових результатів під час аналізу роботи не виявлено.

Мова та стиль дисертації

Дисертаційна робота викладена українською мовою з дотриманням вимог наукового стилю. Текст характеризується чіткою логікою, послідовністю викладу, належним рівнем аргументації та використанням сучасного понятійного апарату науки публічного управління та адміністрування.

Автор демонструє високий рівень володіння професійною термінологією, коректно використовує поняття, пов'язані з державним регулюванням, демократичним врядуванням, правозахисною діяльністю, інституційним розвитком, європейською інтеграцією та стратегічним управлінням. Це сприяє точності викладу та забезпечує належне наукове сприйняття результатів дослідження.

Стиль викладення матеріалу є академічним, виваженим і переконливим. Автор уникає декларативності, а сформульовані положення мають належне теоретичне та емпіричне обґрунтування.

Загалом мова, стиль викладу, структура та оформлення дисертації відповідають вимогам, що висуваються до дисертаційних робіт на здобуття ступеня доктора філософії.

Зауваження та дискусійні положення

Високо оцінюючи науковий рівень дисертаційної роботи, її цілісність, теоретичну та практичну значущість, слід зазначити, що окремі положення дослідження можуть стати предметом подальшої наукової дискусії.

1. Автор обґрунтовує необхідність трансформації інституту омбудсмана відповідно до сучасних європейських стандартів належного врядування. Водночас у дисертації доцільно було б більш детально визначити критерії оцінювання інституційної спроможності омбудсмана. Зокрема, робота виграла б від розроблення системи показників, які дозволяли б оцінювати результативність

діяльності інституту як з позицій ефективності державного управління, так і з позицій суспільної довіри та рівня забезпечення прав людини.

2. Значна увага у роботі приділяється європейському досвіду функціонування інституту омбудсмана. Разом із тим, автор здебільшого аналізує організаційні особливості діяльності відповідних інституцій. Доцільним видавалося б доповнити дослідження порівняльним аналізом практичних результатів функціонування омбудсманів у країнах Європейського Союзу, використовуючи міжнародні рейтинги, показники ефективності державного управління або індикатори реалізації рекомендацій омбудсманів. Це дозволило б посилити емпіричну складову дослідження.

3. Автор слушно акцентує увагу на цифровій трансформації діяльності інституту омбудсмана. Разом із тим, перспективним напрямом подальших досліджень могло б стати більш детальне обґрунтування використання сучасних цифрових технологій для аналізу звернень громадян, прогнозування системних порушень прав людини, автоматизації моніторингових процедур та розвитку сервісноорієнтованих механізмів взаємодії з населенням. Такий аспект набуває особливого значення в умовах цифровізації публічного управління.

4. У роботі достатньо повно висвітлено роль омбудсмана як інституції державного рівня. Водночас потребує подальшого дослідження питання розвитку регіонального виміру діяльності Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, насамперед у контексті децентралізації, розширення повноважень органів місцевого самоврядування та забезпечення доступності правозахисних механізмів для жителів територіальних громад.

5. Автором сформовано комплекс перспективних напрямів удосконалення державного регулювання діяльності інституту омбудсмана, однак окремі пропозиції мають стратегічний характер. З огляду на це, було б доцільно більш детально визначити послідовність їх реалізації, можливі інституційні ризики, джерела ресурсного забезпечення та механізми міжвідомчої координації, що підвищило б рівень практичної реалізованості запропонованих рекомендацій.

Наведені зауваження мають дискусійний характер, не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи та можуть розглядатися як напрями подальшого розвитку представленого дослідження.

Загальний висновок

Дисертаційна робота **Тараненка Федора Володимировича** на тему **«Державне регулювання функціонування інституту омбудсмана в контексті європейської інтеграції України»** є самостійним, завершеним і комплексним науковим дослідженням, у якому вирішено актуальне наукове завдання, що має важливе значення для розвитку теорії та практики публічного управління і адміністрування.

У процесі дослідження автором здійснено комплексний аналіз теоретичних засад функціонування інституту омбудсмана, досліджено сучасний стан державного регулювання його діяльності, виявлено тенденції трансформації цієї інституції в умовах європейської інтеграції України та запропоновано авторське бачення подальшого розвитку механізмів державного регулювання. Отримані результати характеризуються належним рівнем наукової новизни, методологічної обґрунтованості, внутрішньої логічної узгодженості та практичної спрямованості.

Особливо слід відзначити, що автору вдалося сформувати сучасне бачення ролі інституту омбудсмана як невід'ємної складової системи демократичного врядування. Запропоновані підходи спрямовані не лише на вдосконалення окремих механізмів державного регулювання, а й на зміцнення інституційної спроможності держави щодо забезпечення прав людини, розвитку принципів відкритості, підзвітності та людиноцентричності публічного управління.

Результати дослідження мають як теоретичне, так і прикладне значення. Вони можуть бути використані у нормотворчій діяльності, при розробленні державної політики у сфері захисту прав людини, вдосконаленні діяльності Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, а також у науково-дослідному процесі та підготовці здобувачів вищої освіти за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Основні положення дисертації належним чином апробовані у наукових публікаціях, відповідають змісту роботи та повною мірою відображають отримані автором результати. Дисертація виконана з дотриманням принципів академічної доброчесності, а зауваження, висловлені у цьому відгуку, мають рекомендаційний характер і не знижують її загальної наукової цінності.

За актуальністю обраної теми, рівнем наукової новизни, теоретичним і практичним значенням отриманих результатів, ступенем їх обґрунтованості та достовірності, повнотою апробації, структурою і змістом дисертаційна робота Тараненка Федора Володимировича відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а також вимогам наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами) щодо оформлення дисертацій.

На підставі викладеного вважаю, що Тараненко Федір Володимирович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Офіційний опонент:

декан факультету національної безпеки, права та міжнародних відносин Державного університету «Житомирська політехніка», доктор наук з державного управління, доцент **Лариса СЕРГІЄНКО**

Підпис Сергієнко Л.В.
Засвідчую:
Проректор з НПР
Мороз Н.В.